

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Бойка Спасова Донева
за присъждане на образователната и научна степен “доктор”,
научна област 8. Изкуства,
професионално направление 8.2. Изобразително изкуство,
научната специалност 05.08.04. Изкуствознание и изобразително изкуство
Катедра “Изкуствознание”
Дисертационен труд на тема:
“Фотореализмът в българската живопис”
на Росен Тошев
научен ръководител: проф.д.изк. Свилен Стефанов

Докторската теза на Росен Тошев е посветена на един изключително актуален изследователски проблем – *Фотореализмът в българското изкуство*. Научният хоризонт на подобна тема се определя от няколко значими аспекта, сред които се откроява широката тематична рамка на проучването, ситуирането му в съвременната културна среда, както и пренасянето му в плоскостта на българската художествена практика, където въпросът реално не е разглеждан в неговата цялост. Факт е, че повечето от съществуващите до момента изследвания имат характер на критически отзиви и изграждат отделни рефлексивни фрагменти от хронологията на явлението или от конкретната му рецепция в българската живопис. В този смисъл, един обобщаващ логиката на процесите труд със сравнителен - между европейското и българското изкуство характер, значително спомага за изясняване параметрите на художествените процеси от дистанцията на днешния ден и задълбочава представата за техния пластически и съдържателен характер.

Не без значение е и фактът, че самият Росен Тошев е сред най-оригиналните художници, които използват средствата на фотографията в своята практика, дългогодишен реномиран преподавател по живопис в Националната художествена академия. Този личен опит несъмнено спомага за успешното

съчетаване на прагматичните му познания с теоретичните интереси – обстоятелство, който придава сериозен мащаб и на неговата научна работа.

При общ обем от 175 стандартни страници, дисертацията е структурирана в Увод, Четири глави, Заключение и Приложение (165 изображения), допълнени от подробна библиография, като адекватно на спецификата на темата преобладават публикациите в периодични издания и електронни източници.

Росен Тошев е изградила изследването си предимно на класически линейно-хронологически принцип. *Уводът* убедително постулира целите, задачите и хронологическия лимит на дисертацията. Като основен фокус на изследване са изведени двупосочните връзки между живопис и фотография, както и конвергенцията на идеи между българската и световната художествени практики. С основание авторът посочва липсата на системно проучване по въпроса и очертава историографския периметър на поставената тема в специализираната литература.

Фундаментален въпрос на всяко обобщаващо размишление, разбира се е методиката на неговото проследяване. Въпросът за закономерностите в историческата динамика на процесите по правило е доста сложен и резултативността на едно изследване, обвързано със смяната на типовете художествено мислене, е в пряка връзка с комплексността на подхода към анализиранията явления. Росен Тошев предлага един модифициран методологически прочит, който съчетава възможностите на историческия релативизъм с монографичния подход и сравнителния анализ, допълнени с инструментариум от културологически и социологически порядък. Позоваването на този разностранен метод на интерпретация дава възможност да бъдат изведени както цялостните модели на художественото творчество, така и особеностите на тяхната конкретна (езикова) прагматика.

Поставените пред дипломната теза цели определят съдържателния и тематичен обхват на следващите три глави. Глава Първа – *Исторически преглед за възникването и влиянието на фотографията върху изобразителното изкуство през 19-ти и 20-ти век. Появата на фотореализма като течение в живописата в САЩ и Европа* е посветена на предисторията на проблема. Тук

авторът проследява постъпателно източниците, формирането и художественото битие на фотографията, както и форматиращото ѝ влияние върху живописата. Като опорни точки в реконструкцията на процеса са посочени творческите търсения на прерафаелитите, импресионистите, постимпресионистите и представителите на модернистичните движения от първата половина на XX век, както и засиления интерес към „студената медия“ на фотографията след 50-те години, който довежда на практика до появата на фотореализма и хиперреализма.

Във втората част на главата Росен Тошев дефинитивно разкрива същността на тези основни категориални понятия и съотнася техните параметри с реализациите на ключови автори като Дон Еди, Ричард Естес, Ралф Гоингс, Одри Флак, Чък Клоуз, Робърт Бехтле, Ричард МакЛийн, Денис Патерсън, Готфрид Хелнвайн, Ян Хорнак, Ищван Шандорфи, Вилем ван Велдхузен, Томас Арвид, Нестор Лейнес и др. Положителна оценка, независимо от нарушения на места континуум, заслужава опитът за разглеждане на различните фактори, оказали формиращо въздействие, както върху художествените идеи на времето, така и върху конкретната нагласа на авторите. Последното води до едно синтетично, но вярно представяне на топографията на отделните етапи, във връзка с поставената тема.

Потенциалът на художествената фотография и на фотореализма в българската художествена практика са обект на изследване в глава Втора, която проследява динамиката им на развитие от Възраждането до средата на XX век. Интродуктивно идеята за размяната на качествени характеристики между фотография и живопис е подкрепена с примери от творчеството на автори с различен творчески профил, като Анастас Карастоянов, Георги Данчов-Зографина, Иван Доспевски и Николай Павлович, Антон Митов, Васил Захариев, Златю Бояджиев, Васил Стоилов, Борис Ангелушев и др. Докторантът привежда обширен и понякога, слабо познат, фактологически материал и реагира на някои от най-интересните явления в българската културна история, което уплътнява представата за спецификата на художествените процеси и взаимодействията между тях. В работна теза на дисертацията се превръща твърдението за бързо

формираните отношения между фотография и живопис в новото българско изкуство, които по-късно детерминират появата на фотореализма.

В общия мащаб на изследването логично превалира глава Трета: *Фотореализъм в българската живопис. Български художници фотореалисти*. Обект на изследване са появата и етапите на развитие на фотореализма, проектирани върху общия социокултурен фон. Росен Тошев последователно проследява неравноделната динамика в развитието на визуалните изкуства, където почти всяко десетилетие се отличава със специфичен културен модел, поставя и решава различни идейни и пластически въпроси. Той е успяла да изгради една много широка културна панорама на промените, настъпили в съвременното българско изкуство, предпоставили появата и спецификата на фото- и хиперреализма. За целите на изследването въвежда една сумарна, но логично мотивирана триделна периодизация, която поставя началната точка на ранния фотореализъм през 70-те години на XX век, проследява еволюцията му през 80-те години и формирането на концептуалния (дигитален) фотореализъм през 90-те. Представена в макар и сравнително къса историческа перспектива, фотореалистичната линия в българската живопис е проследена през творчеството на Иван Димов, Стефан Янев, Сашо Стоицов, Венцислав Занков, Георги Тушев, Красимир Кръстев-РАССИМ, Йоан Кирилов, Антон Терзиев и самия Росен Тошев. Симултантното засичане на конкретни примери с общи разсъждения при проследяването на основната теза, спомага за нейното проблематизиране в две основни посоки: в плоскостта на културния контекст и като рецепция върху конкретния изобразителен материал.

Нов кръг от проблеми се открива в глава Четвърта - *Български художници фото и хиперреалисти, работещи в чужбина*. Текстът в монографичен порядък анализира творчеството на Андрей Лекарски и Росен Райчев-Rossin, което макар и родствено пластически до проследяваната тенденция се формира в различна културна среда.

Заключението извежда стадиалните опорни точки на дисертацията и дискурсивните аспекти на изследователския процес, като донякъде нетрадиционно завършва с един емоционално обогатен текст, принадлежащ към

изложбата ПРЕРИСУВАНАТА ФОТОГРАФИЯ КАТО ЖИВОПИС (ЛЕНИВА ПРОХОДИМОСТ ИЛИ НЕПРОХОДИМОСТ ДНЕС). Конспективно формулираните в него изводи ясно обобщават резултатите от положения сериозен изследователски труд. Добре изграденият научен апарат е сред силните страни на работата и съвместно с илюстративния ред умело подкрепя основните тези на изследването.

При опит за обща оценка на изследването трябва да отбележа, че в своята дисертация Росен Тошев умело представя генеративната еволюция на българския фотореализъм. При това той реагира на някои от най-интересните явления в културната история от края на XIX и XX век – промени в социалната ситуация и ценностната йерархия на изкуството, конфликти между естетическите възгледи, поява на локални стандартни и нестандартни решения и форми. В класическия исторически преглед, той е успял да разгледа многобройни явления върху най-обща основа, да степенува различните фактори на въздействие като диференцира отражението им според тяхната роля, сила и характер. Балансът в разпределението на творбите също е добре намерен – във всяка част се привеждат и анализират произведения, които защитават пълноправното участие на различни линии и в този смисъл имат пунктуално значение. Изследването демонстрира широк кръгозор, позоваване на културните и исторически процеси и ясно изведен професионален подход. В него са изказани и аргументирани редица квалифицирани мнения, които впечатляват с широтата на изследователския обзор.

Личният опит на Росен Тошев като художник ясно се отразява върху анализите на индивидуалната иконография на художниците, както и в коментара на техническото изпълнение на творбите им. Голям изследователски потенциал има паралелното проектиране на проблема за фотореализма в полето на световната и на българската художествена практика. Включването им в една координатна система дава възможност за по-релефно очертаване на спецификите и определено има приносен характер за очертаване постиженията на локалната среда. Авторефератът към дисертацията също отговаря на

изискванията относно резюмирането на основния текст и самооценъчното извеждане на неговия приносен характер.

Именно защото работата притежава сериозни достойнства, които завишават критериите към възможната ѝ оценка, обръщам внимание на някои, макар и незначителни, пропуски в нейното оформление. Препоръчвам с оглед на по-ясна навигация в книжното тяло, да се въведат наименованията на главите в съдържанието на дисертацията, както и прецизиране на библиографското позоваване, което на отделни места се отклонява от приетия стандарт.

В заключение считам, че представеният труд представлява изключително актуално по своя замисъл изследване с несъмнен научен потенциал и приложен ефект. По тази причина убедено препоръчвам на Научното жури да присъди на Росен Тошев образователната и научна степен “доктор”.

доц.д-р Бойка Донева

15.08.2020

София